

Ljudska umjetnost na Slovenskem, dr. Ivana Sedeja, istaknutog slovenskog etnologa i povjesničara umjetnosti. Autor je svjestan činjenice da se djela narodnog stvaralaštva ne mogu jednostavno svrstati u stilske kategorije povijesti umjetnosti, te da se često mogu datirati tek približno, ili se uopće ne mogu datirati, ali isto tako zna da ona ne izmiču svakoj historičnosti. Vođen time, građu je podijelio u nekoliko poglavlja, i to: 1. *Uvod*; 2. *Graditeljstvo i umjetnost u Sloveniji od doseljenja do 15.st.*; 3. *Gotička i seljačka umjetnost u 15.st.*; 4. *Seljačka renesansa*; 5. *Procvat umjetnosti za gospodarstva u 18. i 19. st.*; 6. *Raspad tradicionalne narodne umjetnosti u 19. i 20. st.*

U uvodnom dijelu bavi se problemima terminologije pri određivanju razlika između pojmova narodne i seljačke umjetnosti, iznosi Hauserove teze i s njima se slaže. Osvrće se također na pojam naivne umjetnosti. Smatra da narodna i seljačka umjetnost, jednako kao i visoka umjetnost, prolaze kroz razdoblja procvata, ali i razdoblja stagnacije, opadanja kvalitete i zanimanja za pojedine likovne vrste, te da je ona, iako konzervativna u sadržajnom i likovnom pogledu, sastavni dio likovne kulture nekog područja.

Razdoblja koja u knjizi obrađuje, imenuje stilskim oznakama, budući da su ona zapravo pomoćna sredstva koja nam omogućuju povezivanje s visokom umjetnošću. Orijentiran na arhitekturu kao vodeću likovnu vrstu, od koje sve počinje i koja združuje sve ostale likovne grane, obrađuje likovne vrste koje se međusobno vežu u kulturni i likovni sistem.

Knjiga je nastala istraživanjem na terenu, a predmeti već izloženi u muzejima navođeni su kao primjer samo onda kad je to bilo neophodno zbog živog predstavljanja narodne likovne kulture u prošlosti. Nekonvencionalne i atraktivne fotografije doprinose tom dojmu i rječito govore o blagu i ljepoti ovog podneblja. Za razliku od knjige G. Makarovića, *Slovenska ljudska umjetnost*, koja daje opširan pregled cjelokupne likovne umjetnosti slovenskog sela, u kojoj je građa jasna i pregledna, a likovni elementi i strukture obrađeni u okviru seljačkog gospodarstva, Sedejeva knji-

ga manje je prilog etnološkoj znanosti, a više poticaj daljnjoj prezentaciji i popularizaciji kulturnog i umjetničkog blaga stvorenog i sačuvanog na području Slovenije. Sedej se nije opredijelio za tradicionalni metodološki pristup pukog nabiranja i opisivanja građe. Knjiga nije sinteza dosadašnjih istraživanja narodne umjetnosti, već široj čitalačkoj javnosti, na pristupačan način, predstavlja razdoblja od doseljenja do 20. st., povezujući ih s vladajućim umjetničkim stilovima u tim razdobljima, te je kao takva poticajna i za daljnja razmišljanja i istraživanja.

RENATA MIHALIĆ

Text, Play and Story: The Construction and Reconstruction of Self and Society, Edward M. Bruner Editor and Symposium Organizer, 1983 Proceedings of The American Ethnological Society, Washington 1984, 364 str.

Godine 1983. Američko etnološko društvo održalo je skup pod nazivom *Tekst, igra i priča: konstrukcija i rekonstrukcija Sopstva i društva*. Iz naslova izlaganja pojedinih autora nije na prvi pogled jasno na koji su način u vezi s generalnom temom. Iako je poticaj za okupljanje bio motiv karnevala i njemu pripadajuće "ludosti", jedva da je polovica radova imala nekakve udaljene veze s temom, a dosta je radova koji nisu *karnevalični* uopće i kako Leach kaže u Zaključku: "Sastali smo se ovdje u Maton Rougeu da govorimo o Ludosti i pogrešno smo nastojali biti ozbiljni" (str.356). U "omnibusu u koji se" prema Leachu, "sve može ukrcati", referati su podijeljeni u tri skupine. 1. *Pripovijetke* obuhvaćaju radove K. Bassa o imenima, mjestima i moralnim pripovijetkama zapadnih Apača, E. Brunera i Ph. Gorfainove o dijaloškoj naraciji i paradoksu Masada, H. Schwartzmannove o igri u organizacijskom kontekstu, J. Peackocka o istraživanju kulturne psihologije i B. Sutton-Smitha o porijeklu fikcije i fikcijama porijekla; 2. *Oblikovanje teksta* sadrži radove A.L. Beckera o burmanskim poslovicama, J. Boona o satiri među

kulturama i R. Rosalda o kulturnoj snazi emocija; 3. *Predstava i inverzija* sadrži radove J. Fernandez o internacionalnom kajačkom festivalu u sjevernoj Španjolskoj, R. DaMatta piše o brazilskom karnevalu, D. Handelman o zatajivanju i razotkrivanju u božičnoj pantomimi, E. Ohnuki-Tierney piše o japanskim predstavama s majmunima, a J. MacAloon o internacionalnom sportu i ustroju stvu politike.

Je li moguće ovako raznolike tekstove sabrane u ovoj knjizi podvesti pod zajednički naslov teksta, igre i priče te pod podnaslov o konstrukciji i rekonstrukciji Sopstva i društva?

Sva su istraživanja u svrhu pisanja ovih radova provedena na terenu. Ne stvara se, dakle, neka apriorna teorija nego se na temelju sakupljene građe pokušava razumjeti određeni aspekt društvenog života. Osim što je takav pristup, smatraju antropolozi, najveća snaga njihove discipline, time se ujedno uspostavlja i veza s podnaslovom.

Čovjek kao pojedinačno Sopstvo i društvo njemu nasuprot nisu izvanvremenski utemeljeni entiteti, njihova se opstojnost zbiva u procesu, produkciji, a zadaća je antropologije (kako kaže Bruner u *Uvodu*) da "specificira kako u konkretnim slučajevima i u različitim kulturnim okolnostima to oblikovanje i preoblikovanje uzima udjela" (str.3).

Pripovijetke, na primjer, ne mogu se razumjeti kao sadržajne apstraktne strukture izvan kulturnog konteksta, one podliježu procesu interpretacije i ovise o mijenjanju konteksta (Peacock npr. govori o životnim povijestima religijskih vođa u različitim kulturama: islamu, kršćanstvu, buddhizmu, pri čemu se one ne pokazuju kao aktualno proživljeni životi nego kao predstave njihovih života u svijesti kazivača). Iako bi se mogla pretpostaviti podudarnost života kako je življen, života kako je iskušen i života kako je ispričan, antropologija ne može prihvatiti tu korespondenciju. Etnograf mora razlikovati sociokulturnu realnost koju promatra na terenu i etnografsko izvješće o njoj.

U Beckerovom radu npr. o burmanskim poslovicama pokazuje se koliko tradicionalno zapadno obrazovanje može štetiti u

istraživanju jezika i kulture nama nepoznata naroda. Opterećen tradicijom Bloomfielda i strukturalne lingvistike Becker je svu terensku građu sređivao na tako naučen način usprkos intervencijama svojih kazivača koji su već i njegove transkripcije burmanskog jezika smatrali ishitrenima. Nepoštovanje integriteta izvornog teksta i nepokolebljivost u iluziji znanstvene objektivnosti godinama su priječili Beckera u potpunom razumijevanju burmanskog jezika i burmanske kozmologije kojom se bavio.

Ispostavlja se da ono što bi antropolog morao respektirati svakako jest terenski zapis, izvješća ljudi, pripadnika istraživane kulture i ono što mu je nužno razlikovati jest, kako je to već Geertz imenovao, "prvu interpretaciju" (kazivač, naime, interpretira svoje vlastito iskustvo) od antropološke interpretacije koja je interpretacija drugoga reda tj. interpretacija interpretacije. Naime, u sakupljačko-kazivačkoj interakciji pojavljuje se s jedne strane kazivač kao tumač vlastita iskustvenog svijeta, a s druge strane antropolog kao *homo interpretor* koji se prema njemu postavlja, kako bi to rekao M. Herzfeld, kao teorijsko biće prema "polju istraživanja".

S obzirom na to da su i Sopstvo i društvo generirani, istraživač u tom procesu sakupljanja građe ne može nikada naići na podudarne događaje. Oni se uvijek ispoljavaju u inačicama, tako npr. pripovijedanje jedne te iste priče od istog kazivača ne može nikada biti egzaktno ponovljeno. Ergo, svaka reprodukcija nužno završava kao transformacija.

Zato istraživanim tekstom ne možemo razumjeti samo ono što filologija pod njim razumije niti nam za njegovo razumijevanje filologija dostaje. "Interpretacija, bila ona od strane antropologa ili samoga kazivača, ovisi o razumijevanju neutvrđenih ili metakomunikacijskih poruka koje tekst nosi a da one nisu u njemu nužno sadržane. Takve poruke bit će neprepoznatljive ili krivo interpretirane bez iscrpna etnografskog znanja kulturnog konteksta i aktualne situacije u kojoj se tekst pojavljuje" (str.11).

Građa i njezina eksplicacija u ovim se radovima teško mogu svrstati u jedan od već poznatih "izama", uvjetno rečeno antropolo-

gija u svom tijeku od strukturalizma dekonstrukciji i od zakonitosti interpretaciji prolazila je i hermeneutičku i fenomenologijsku fazu okrećući se sve više utjecajima filozofa kao što su Derrida, Foucault, Barthes, Ricoeur i Wittgenstein.

Leach je u Zaključku zaoštrio antropologijske uvide pitanjem: Kako znati koja je interpretacija prava i koji je uopće status bilo koje partikularne antropologijske interpretacije teksta?

Karnevalska zbivanja u kaosu vizualnih, auditivnih i motoričkih učinaka prenese na u verbalne metafore nejedinstvene kako u vremenu tako u prostoru, odraz su naše znanstvene ozbiljnosti da od, kako kaže Leach, "stvari koje su otopljivo lude, tom istom ozbiljnošću od sebe samih napravimo budale".

Sve moguće paralele, o kojima je bilo riječi, u *Zaključku* su proglašene trivijalnim i slučajnim i nema nikakvog posebnog razloga za njih, one samo još više govore o "konstrukcijama Ludosti unutar ljudskog mišljenja" (str.364).

Utoliko antropologija (kako je pokazao ovaj skup i izneseni referati) još uvijek stoji u fazi otvaranja, započinjanja a njezini se uvidi moraju više temeljiti na "spontanosti, improvizaciji i inovaciji inherentnoj društvenoj praksi, koja vidi kulturu u nastajanju, koja je skeptična prema fiksnim značenjima i razriješenim završecima i koja priznaje nedosljednost i podvojenost društvenog života" (str.13).

SNJEŽANA ZORIĆ

Luj Leže, Slovenska mitologija, Grafos, Beograd 1984, 201 str.

Osamdeset godina nakon prvog objavljivanja Legerove knjige na našem jeziku i osamdeset tri godine nakon izlaska francuskog originala, pred nama je opet ovo staro ali za izučavanje slavenske mitologije nezaobilazno djelo. Premda nije uobičajeno, citirat ću ovdje iz autorovog predgovora nekoliko misli koje mi se čine i danas aktualne: "Građa je vrlo retka, a pisani ili nemi spomenici ni po koju cenu se ne bi mogli zamijeniti s hipotezama.(...) Da bi i

slovenska mitologija odlučno ušla u oblast nauke, trebalo je prvo očistiti njen teren od lažne građe, koja se na njemu nagomilavala. (...) Bez sumnje oblast slovenske mitologije postala je na taj način vrlo uzana; ali zna se bar odakle se mora početi - ako se uvek ne zna, kuda se ide. (...) Meni se čini, da je prostor slovenske mitologije jedino obeležen i ograničen pisanim i nemim spomenicima - ako ih ima - koji se odnose na neznabožačku periodu istorijskog života Slovena; ako još ove pisane ili neme spomenike može objasniti ili dopuniti kakvo narodno predanje, ja se i na nj pozivam (...) Ali ne smatram, da je folklor nerazdvojni i bitni deo mitologije. Od toga se ja unapred ograđujem, jer bi bilo vrlo dugo istraživati u kojoj je meri on mogao biti izmenjen hrišćanskim legendama, pozajmicama iz susednih naroda (...) No na žalost, sve dok budemo osećali jaku oskudicu u pisanim i nemim spomenicima neznabožačkog vremena, biće nam vrlo teško postaviti slovensku mitologiju na istu nogu, na kojoj stoje mitologije ostalih indoevropskih naroda."

Ovaj poduži citat čini mi se da ocrta neke bitne probleme istraživanja mitologije i u Legerovo vrijeme i danas. Ako nas zanimaju mitologija i religija Slavena prije pokrštavanja, teško da će nam istraživanje današnjeg folkloru u tome moći pomoći. Teško je vjerovati da bi suvremeni folklor i nakon tisuću godina još mogao čuvati *neizmijenjene* podatke o mitskim bićima starih Slavena. S druge strane, iz naše perspektive gledano, folkloristi mogu mnogo pomoći u istraživanju *novijih* mitskih predodžbi. Mitski način doživljavanja svijeta ne nestaje uvođenjem kršćanstva, a istraživanje mitskih predaja i vjerovanja izvan institucija službene religije jest važan folkloristički posao. Ono što se u tom poslu pokazuje kao stvarna opasnost jest upravo *pravljenje mitova i religije* tamo gdje nalazimo samo fragmente i vjerovanja. Izdvajanjem iz živog tkiva folkloru, zanemarivanjem razlika među varijantama, znanstveni čim uopćavanjem onoga što često postoji na razini lokalnih posebnosti - stvaraju se ponekad mitološki i religijski sustavi kakvi "u narodu" ne postoje. Ako ne postoje danas, postojali su "nekad", reći će oni koji u folkloru vide tek preostatke davnih, zaboravljenih cjelina. Ne